

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๘
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. ปริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุใด ? และให้แสดงมาติกา ทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย
ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้
- สุขิ ทุกขมุเปกขาติ ติวริชา ตตถ เวทนา
โสมนสสั โทมนสส มิติ เกเทน ปญจธา
๒. ก. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ?
อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมมุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้นได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร ? ให้แสดงตามคติคคหณนัย
ข. จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุดมีอยู่ที่ดวง ? เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุด มีอยู่ที่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย
๓. ก. จงแสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๙
ข. จงชี้ให้เห็นว่าชวนฐานมีเท่าไร อยู่ ณ ที่ไหน
๔. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และ ทวารวิมุตตจิตโดยอาร์มณ ๖ ?
๕. ก. ให้แสดงความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อาร์มณะ กับคำว่า อาลัมพะณะ และอาร์มณมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมของอาร์มณเหล่านั้นโดยเฉพาะ ๆ ด้วย ?
ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
- ปญจวิส ปรีตตมहि ฉ จิตตานิ มหคคเต
เอกวิสติ โวหาระ อฏฐ นิพพานโคจร.
๖. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้
- ฉวตถุ นิสสิตา กาเม สตต รูปะ จตุพพิธา
ติวตถุ นิสสิตารูเป ธาเตวกานิสิสิตา มตา.
- ข. วิญญาณธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย ?
๗. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร จงแสดงคั่นละ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?
๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาดู ๆ
ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?
๙. ในโพธิปักขียสังคหะมีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ? ว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร ? ให้แสดงสัมมปปธาน ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?
๑๐. ท่านกล่าวว่านิพพานเป็นชั้นธวิมุตนั้น เพราะเหตุใด ? ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด ?

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๘
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. จงแสดงคาถาสังคหะ ทั้งบาลี และคำแปล

ตอบ คาถาสังคหะ

๑. สมปยุตตา ยถาโยคํ	เตปณณาส สภาวโต
จิตตเจตสิกกา ธมมา	เตสนทานิ ยถารหํ
๒. เวทนาเหตุโต กิจจ-	ทวาราลมพนวตฺถโต
จิตตูปาทวเสเนว	สงฺคโห นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิต และเจตสิก ชื่อว่า นามเตปณณาสว่าโดยลักษณะของตน ๆ ประกอบด้วย เอกุ๊ปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิต และเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิตโดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุตามสมควร

๒. พระอนุรุธาจารย์แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด คืออะไรบ้าง ? ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ ด้วย

ตอบ พระอนุรุธาจารย์แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวดคือ

๑. อุกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียวหมวดหนึ่ง
๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อุกุศล อพยากตะทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง
๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

๓. กิเลส มีกี่ชนิด คืออะไรบ้าง และจงแสดงการประหาณกิเลสทั้งหมด โดยศีล สมาธิ ปัญญา ?

ตอบ กิเลสมี ๓ ชนิด คืออนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิติกมกิเลส

แสดงการประหาณกิเลสโดยศีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้

๑. ศีลกุศล สามารถประหาณ วิติกมกิเลสได้
๒. สมาธิกุศล สามารถประหาณ ปริยฐานกิเลสได้
๓. ปัญญาในมรรค สามารถประหาณ อนุสัยกิเลสได้

๔. พระอนาคามี ยังมีความโกรธอยู่หรือไม่ ทราบได้อย่างไร ?

ตอบ พระอนาคามี ไม่มีความโกรธ ทราบได้จากการจำแนกเหตุโดยบุคคล คือ เหตุที่เกิดกับพระอนาคามีบุคคลมี ๕ คือ โลกเหตุ โมหเหตุ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ สำหรับตัวโทสเหตุ ซึ่งเป็นตัวเหตุที่จะทำให้เกิดความโกรธนั้น ไม่เกิดกับพระอนาคามี หรือจะพูดว่าพระอนาคามี ละโทสได้เด็ดขาดแล้ว

๕. ก. ในสัพพสังคหะมีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร ?

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้า มีชื่อเรียกว่าอะไร ? มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงมาพร้อมทั้ง

ความหมาย และองค์ธรรม

ตอบ ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ขันธ์
๒. อุปาทานกขันธ์
๓. อายตนะ
๔. ธาตุ
๕. สัจจะ

เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานกขันธ์โดยเฉพาะ)

ข. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้ามีชื่อเรียกว่า อริยสัจจะ มี ๔ อย่างคือ

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘

๒. สมุทยสังจาจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลก
เจตสิก

๓. นิโรธสังจาจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน

๔. มรรคสังจาจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรม ได้แก่
มัคคังคะเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔ ฯ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๘

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. ปริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุใด ? และให้แสดงมาติกา ทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย
ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

สุขุ ทุกขมุเปกชาติ

ติวิธา ตตถ เวทนา

โสมนสส โทมนสส

มิตติ เกเทน ปญจธา

ตอบ ก. ปริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ นั้นเพราะเหตุว่า

การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยเรียงรายทั่วไป คือแสดงสงเคราะห์โดยประเภทแห่ง เวทนาบ้าง เหตุบ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณ์บ้าง วัตถุบ้าง เพราะเหตุนี้ ปริจเฉท ๓ จึงเรียกว่า ปกิณณกสังคหะ

ข. คาถานี้แปลความว่า ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอารมณ์ณานุกรณลักษณะ คือ ลักษณะแห่งการสวैयाอารมณ์แล้ว มีเวทนา ๓ อย่างคือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทรีย์เภท คือประเภทแห่งอินทรีย์แล้ว มีเวทนา ๕ อย่างคือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา โสมนัสเวทนา โทมนัสสเวทนา อุเบกขาเวทนา

๒. ก. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ?

อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมมุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน ? และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้นได้แก่อะไรบ้าง เหตุ ๓ นั้น คืออะไร? ให้แสดงตามคหิตัคคหนนัย

ข. จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุดมีอยู่กี่ดวง ? เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุด มีอยู่กี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย

ตอบ ก. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก เอกเหตุกเจตสิก

อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมมุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกทวิเหตุกเจตสิก และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้นอโลกะ อโทสะ ปัญญา) ที่ประกอบกับญาณสัมมุตตจิต เหตุ ๓ นั้น คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ ฯ

ข. จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุดมี ๒ ดวงคือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ ทำหน้าที่ ๕ อย่างคือ ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ สันตிரณกิจ ตทารัมมณกิจ

เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดมี ๗ ดวงคือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่างคือ ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ อาวชชนกิจ ทัสสนกิจ สวณกิจ ขายนกิจ สายนกิจ ผุสนกิจ สัมปฏิจฉนกิจ สันตிரณกิจ วัฏฐัพพนกิจ ขวนกิจ ตทารัมมณกิจ ฯ

๓. ก. จงแสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๘

ข. จงชี้ให้เห็นว่าชวนฐานมีเท่าไร อยู่ ณ ที่ไหน ?

ตอบ ก. แสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๘ มีดังนี้

จิตที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ และจุตติกรรมมี ๑๙ ดวง คืออุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙

จิตที่ทำหน้าที่อาวชชนกิจ มี ๒ ดวง คือ ปัญจทวารอาวชชนจิต ๑ มโนทวารอาวชชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ทัสสนกิจ มี ๒ ดวง คือ จักขุวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สวณกิจ มี ๒ ดวง คือ โสตวิญญานจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ขายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ขานวิญญานจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ขิพาวินญานจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ผุสนกิจ มี ๒ ดวง คือ กายวิญญานจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สัมปฏิจฉนกิจ มี ๒ ดวงคือ สัมปฏิจฉนจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สันตிரณกิจ มี ๓ ดวง คือ สันตிரณจิต ๓

จิตที่ทำหน้าที่ชวนกิจ มี ๕๕ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ หลิตุปปาทจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มหัคคตกริยาจิต ๙ โลกุตตรจิต ๘

จิตที่ทำหน้าที่ ตทารัมมณกิจ มี ๑๑ ดวงคือ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘

ข. ขวณฐานมี ๖ ฐาน คือ

๑. ระหว่างโวกุณฐัพพะกับตทารัมมณะในปัญจทวารวิถีที่เป็นตทารัมมณวาระ
๒. ระหว่างโวกุณฐัพพะกับภวังค์ ในปัญจทวารวิถี ที่เป็นขวนวาระ
๓. ระหว่างโวกุณฐัพพะกับจุติ ในปัญจทวารมรณาสันนวิถี ที่เป็นขวนวาระ
๔. ระหว่างมโนทวารวชชนะกับตทารัมมณะ ในกามขวนมโนทวารวิถี ที่เป็นตทารัมมณวาระ
๕. ระหว่างมโนทวารวชชนะกับภวังค์ ในกามขวนมโนทวารวิถี ที่เป็นขวนวาระ
๖. ระหว่างมโนทวารวชชนะกับจุติ ในมโนทวารมรณาสันนวิถี ที่เป็นขวนวาระ

๔. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และ ทวารวิมุตตจิตโดยอารมณ์ ๖ ?

ตอบ แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิตโดยอารมณ์ ๖ ดังนี้คือ

๑. จักขุทวาริกจิต ๔๖ มีรูปารมณ์ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
๒. โสททวาริกจิต ๔๖ มีสัททารมณ์ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
๓. ฆานทวาริกจิต ๔๖ มีคันธารมณ์ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
๔. ชิวหาทวาริกจิต ๔๖ มีรสารมณ์ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
๕. กายทวาริกจิต ๔๖ มีโผฏฐัพพารมณ์ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว
๖. มโนทวาริกจิต ๖๗ หรือ ๙๙ มีอารมณ์ ๖ ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุตต์ ตามสมควรแก่อารมณ์
๗. ทวารวิมุตตจิต ที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ปฏิสนธิ ภวังค์ จุติ ทั้ง ๑๙ ดวงนี้ มีอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ในบรรดาอารมณ์ทั้ง ๖ ที่เรียกว่า กรรม กรรมนิमित คตินิมิต ซึ่งเป็นปัจจุบัน อดีต และบัญญัติ ที่ฉทวาริกมรณาสันนขวนะ รับเอามาจากภวก่อนเมื่อใกล้จะตายเป็นส่วนมาก

๕. ก. ให้แสดงความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อารัมมณะ กับคำว่า อาลัมพะนะ และอารมณ์มีกี่อย่างคืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมของอารมณ์เหล่านั้นโดยเฉพาะ ๆ ด้วย ?

ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปรีตมทิ

ฉ จิตตานิ มหคฺคเต

เอกวิสติ โวหาเร

อฏฺฐ นิพฺพานโคจรเ.

ตอบ ก. ความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อารัมมณะ กับ คำว่า อาลัมพะนะนั้น มีดังนี้

อารัมมณะ หมายความว่า ธรรมชาติที่เป็นที่ยินดีของจิต เจตสิกทั้งหลาย เสมือนหนึ่งสวนดอกไม้อันเป็นที่
ยินดีของคนทั้งหลาย อาลัมพะนะ หมายความว่า ธรรมชาติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิต เจตสิกทั้งหลาย เหมือนไม้เท้า
หรือเชือกอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนชราและคนทุพพลภาพ อารมณ์มี ๖ อย่างคือ

๑. รูปารมณ์	องค์ธรรมได้แก่ สีต่าง ๆ
๒. สัททารมณ์	องค์ธรรมได้แก่ เสียงต่าง ๆ
๓. คันธารมณ์	องค์ธรรมได้แก่ กลิ่นต่าง ๆ
๔. รสารมณ์	องค์ธรรมได้แก่ รสต่าง ๆ
๕. โผฏฐัพพารมณ์	องค์ธรรมได้แก่ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อนตึง
๖. ธรรมารมณ์	องค์ธรรมได้แก่ จิต เจตสิก ปสาทรูป สุขุมรูป นิพพาน บัญญัติ

ข. คาถานี้แปลว่า

จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลิตุปปาทจิต ๑
เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญาณัญญาตนณานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตนะณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์
ที่เป็นมหัคคตะอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๒) อากาสาณัญญาตนณานจิต ๓ อา
ภิญญัญญาตนณานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

๖. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉวัดถุ นิสสิตา กามะ

สตุต รูปะ จตุพพิธา

ติวตถุ นิสสิตารูปะ

ธาเตวกานิ สิสิตา มตา.

ข. วิญญานธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลความว่า นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบวิญญานธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑ พึงทราบวิญญานธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญานธาตุ โสตวิญญานธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญานธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสตวัตถุ หทยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขยสัตตกัมมิ) พึงทราบมโนวิญญานธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูปเกิดในอรุณภูมิ ๔

ข. วิญญานธาตุ ๗ คือ

๑. จักขุวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุวิญญานจิต ๒

๒. โสตวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ โสตวิญญานจิต ๒

๓. ฆานวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานวิญญานจิต ๒

๔. ชิวหาวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาวิญญานจิต ๒

๕. กายวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ กายวิญญานจิต ๒

๖. มโนธาตุ องค์ธรรมได้แก่ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ปัญจทวารารักษณจิต ๑

๗. มโนวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จิต ๗๖ หรือ ๑๐๘ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

๗. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร จงแสดงคณกะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ในอกุศลสังคหะมีธรรมอยู่ ๙ หมวดคือ

๑. อาสวะ ๒. โสกะ ๓. โยคะ ๔. คณกะ ๕. อุปาทาน ๖. นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

เมื่อว่าโดยประเภท มี ๕๕

แสดงคณกะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

๑. อภิชฌาภายคณกะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องคล่องนามกาย รูปราย ไว้โดยอาการผูกพันอยู่ในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. พยาบาทภายคณกะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องคล่องนามกายรูปรายไว้โดยอาการโกรธ องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒

๓. สลัทพตปรามาสภายคณกะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องคล่องนามกายรูปรายไว้ โดยอาการยึดถือในการปฏิบัติที่ผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิตตสัมปยุตตจิต ๔

๔. อิทัสสัจจาภินิเวสภายคณกะ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องคล่องนามกายรูปรายไว้ โดยอาการยึดมั่นในความเห็นผิดของตนว่าถูก ความเห็นของคนอื่นผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิตตสัมปยุตตจิต ๔

๘. ก. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวดมาดู ๆ

ข. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง ?

ตอบ ก. แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวด ดังนี้คือ

เหตุ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๖

ฉณนังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๕

มัคคังคะ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๙

อินทริย์ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๑๖

พละ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๙

อธิปัตติ เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๔

อาหาร เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๔ เหมือนกัน

นักศึกษาทั้งหลาย พึงทราบการแสดงมิสกสังคหะ ที่มีกุศลเป็นต้นปะปนกันโดยมี ๗ หมวดดังนี้

ข. การนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะ ๆ นั้น มีดังนี้คือ

๑. กฬิการอาหาร นำมาซึ่งอาหารขสุทธฐกกลาป ให้เกิดในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย

๒. ผัสสาหาร นำมาซึ่งเวทนา คือการเสวยอารมณ์เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง เฉย ๆ บ้าง

๓. มโนสัณเฏจนอาหาร นำมาซึ่งปฏิสนธิวิญญาณ คือการเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม อปายสัตว์ และ
ปวตติวิญญาณ คือ การเห็น การได้ยิน เป็นต้น

๔. วิญญาณาหาร นำมาซึ่งเจตสิกและกัมมชรูป ๆ

๙. ในโพธิปักขิยสังคหะมีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ? ว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร ? ให้แสดงสัมมปปธาน ๔
พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ในโพธิปักขิยสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวดคือ ๑. สติปัฏฐาน ๒. สัมมปปธาน ๓. อิทธิบาท ๔. อินทรีย์

๕. พละ ๖. โพชฌงค์ ๗. มัคคังคะ ว่าโดยประเภทมี ๓๗

แสดงสัมมปปธาน ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

๑. อุปปนนานิ ปาปกาณิ ปหานาย วายาโม ความพยายามเพื่อละอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว องค์ธรรมได้แก่
วิริยเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑

๒. อนุปปนนานิ ปาปกาณิ อนุปปาทาย วายาโม ความพยายามเพื่อให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดนั้นไม่ให้เกิดขึ้น
องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิกที่ในกุศลจิต ๒๑

๓. อนุปปนนานิ กุสลาณิ อุปปาทาย วายาโม ความพยายามเพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น องค์ธรรม
ได้แก่วิริยเจตสิกที่ในกุศลจิต ๒๑

๔. อุปปนนานิ กุสลาณิ ภิชโยภาวาย วายาโม ความพยายามเพื่อให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น
ไป องค์ธรรมได้แก่วิริยเจตสิกที่ในกุศลจิต ๒๑

๑๐. ท่านกล่าวนิพพานเป็นชั้นธัมมุตตม เพราะเหตุใด ? ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด ?

ตอบ ที่ท่านกล่าวนิพพาน เป็นชั้นธัมมุตตม เพราะเหตุว่าไม่มีประเภทที่ต่างกัน กล่าวคือ

๑. นิพพาน ไม่มีประเภทแห่งปัจจุบัน อดีต อนาคต มีแต่กาลวิมุตตอย่างเดียว

๒. นิพพานเป็นอสังขตตะไม่มี เป็นพหิตระอย่างเดียว

๓. นิพพานเป็นโอรสริกะไม่มี เป็นสุขุมะอย่างเดียว

๔. นิพพานเป็นหิณะไม่มี เป็นปณิตะอย่างเดียว

๕. นิพพานเป็นสันติกะไม่มี เป็นทุระอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นชั้นธัมมุตตม

ที่กล่าวนิพพานเป็นกาลวิมุตต พหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระเหล่านี้ก็ไม่เรียกว่านิพพานมี ๕ ประเภท แต่คง
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือนิพพานที่เป็นกาลวิมุตตนั้นเองก็เป็นพหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระด้วย

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย